

Εύλαβικοί Ἐφημέριοι στὸν Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη

Τοῦ Κωστή Μπαστιᾶ

«Ὁ Παπαδιαμάντης μέσα στὸ ἔργο του μᾶς δίνει τὴν εἰκόνα τοῦ εὐλαβικοῦ ἐφημερίου, ποὺ ἡ ζωὴ του καὶ μόνη κ' ἡ παρουσία του ἀποτελοῦσαν κ λ ή σ η. Δὲν ἀναλίσκονται σὲ λόγια, οὔτε σὲ ρητορισμοὺς οἱ φτωχοὶ παπάδες στὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη. Ἀναλίσκονται σ' ἔργα πίστες δι' ἀγάτης ἐνεργουμένης. Καὶ τούτα τὰ ἔργα τῆς ἀγάτης καὶ τῆς πίστες, τούτη ἡ ἀχινοβολία, ἡ ἐν ἔργοις δραστηριότητα μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἐνορίας, λογαριάστηκε πάντα ἡ ἰσχυρότερη, ἡ θετικότερη, ἡ μοναδικὴ καὶ ἀνέστερη κ λ ή σ η ἀπ' τὸν Παπαδιαμάντη».

Πιὸ ἰδανικὴ καὶ πιὸ ἐπιγραμματικὴ διατύπωση τῶν ἀπόψεων ποὺ ὁ Σκιαθίτης πεζογράφος εἶχε γιὰ τοὺς «ερεῖς τῶν πόλεων καὶ τῶν χωριῶν» δὲν μπορεῖ νὰ γίνει ἀπ' αὐτὴν ποὺ μόλις παραθέσαμε. Προέρχεται ἀπὸ τὸ γνωστὸ καὶ μοναδικὸ στὸ εἶδος του δοκίμιο, τοῦ ἀνεπανάληπτου Κωστή Μπαστιᾶ, Π α π α δ ι α μ ᾶ ν τ η ς, Ἀθήνα 1974, σ. 238 - 239. Συνοπτικὴ παρουσίαση ἱερατικῶν μορφῶν ποὺ ἀπαντῶνται στὸ ἔργο τοῦ «φτωχοῦ ἀγίου» τῆς λογοτεχνίας μας κάνει ὁ Κ. Μπαστιᾶς στὶς σ. 238 - 255 τοῦ ἔργου του. Συνιστώντας θεσμὰ τὴν ἀνάγνωση ὄχι μόνο αὐτῶν τῶν σελίδων ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρου τοῦ δοκιμίου, δίνουμε εὐθὺς ἀμέσως, σὰν πρώτη γεύση, ἕνα ἀπόσπασμα ποὺ βρίσκεται στὶς σ. 240 - 243.

Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ παραπέμπουμε τὸν ἀναγνώστη σὲ ἀνάλογες σελίδες ἀπὸ τὴν μαρτυρία τοῦ Π. Β. Πάσχου γιὰ τὸν Βίο καὶ τὴν Πολιτεία τοῦ φ τ ω χ ο ῦ ἀ γ ί ο υ τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, Ἀθήναι, «Ἀστήρ», 1982, σ. 61 - 63. Θὰ ἔπρεπε, ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ, νὰ εὐχηθῶμε ὅτι σύντομα, μὲ τὴ συμπλήρωση τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως τῶν Ἀ π ᾶ ν τ ω ν του ἀπὸ τὸν Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλο (Ἐκδόσεις «Δόμος», Ἀθήνα 1981 καὶ ἐξῆς), θὰ ὑπάρξει ἡ δυνατότητα μιᾶς ὁλοκληρωμένης μελέτης τῶν μορφῶν αὐτῶν στὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη.

Α. Μ. Σ.

Ὁ Παπαδιαμάντης σ' αὐτὴ τὴ μικρὴ, τὴ φτωχὴ καὶ ἀσήμαντη, γιὰ τοὺς σαρκικοὺς ἀνθρώπους, Σκιαθὸ ἔχει νὰ παρουσιάσει ὀλάκαιρη πλειάδα φτωχῶν παπάδων, ποὺ ἀπὸ πίστη στὸ Θεὸ καὶ ἀγάπη στὸν ἄνθρωπο κινούμενοι, κάνουμε ὀδοιπορίες, ἀπ' τὴν μικρὴ πόλιν στὴν ἀπάτητα καὶ βαρειοχιονισμένα βουνά, τὴν ὥρα ποὺ καὶ τὰ πουλιὰ σωπαίνουν καὶ μονάχα ὁ κόρακας κρᾶζει.

Στὸ διήγημα «Ἡ Συντέκνισσα», ἡ γρηᾶ τσομπάνισσα, ἡ Τσολοβίκαινα, ποὺ κινᾶ ἀπ' τὰ βουνὰ ξυπόλυτη μέσα στὰ χιόνια καὶ πάει νὰ καλέσει τὸν Παπα - Βαγγέλη καὶ περιμένει ν' ἀπολύσει ἡ λειτουργιὰ γιὰ νὰ τοῦ προτείνει νὰ πᾶνε στὸ βουνὸ νὰ βαφτίσουν ἕνα ἀρτιγέννητο καὶ ἐτοιμοθάνατο νήπιο, γιὰ νὰ μὴν πεθάνει ἀβάφτιστο, δὲν κιοτεύει μπροστὰ σὲ καμμιά θύελλα. Κατεβαίνει ἀπ' τὸ βουνὸ καὶ ξανανεβαίνει ἀδί-

σταχτα, χωρίς τούς φόβους και τούς λογικούς συλλογισμούς του αστικού πολιτισμού, χωρίς παράπονο, ή βόγγο, ή αναστεναγμό, χωρίς βαρεία καρδιά, για να μη φύγει αβάφτιστο ένα άθωο νήπιο, «άναρπασθέν άγευστον τών του κόσμου ήδέων». Το ίδιο ο Παπα - Βαγγέλης. Σηκώνεται παρ' όλη την κακοκαιρία, παρ' όλη την απόσταση, παρ' όλη την άνηφορία, κι όχι μονάχα παίρνει όλα τα χρειαζούμενα για τη βάφτιση, αλλά και τ' Άρτοφόριο, για να κοινωνήσει το νήπιο, κι αν ήτανε θέλημα Θεού να το πάρει κοντά του, να πλωρίσει για τούς κόλπους Άβραάμ, βαφτισμένο και κοινωνημένο. Ο ίδιος παπάς μετά τριήμερο, φορόντας το ίδιο πετραχήλι διαβάζει, στο νεκρό, αλλά βαφτισμένο και κοινωνημένο βρέφος, τη νεκρώσιμη ακολουθία τών νηπίων: «Ψ τίς μή θρηγήσει, τέκνον μου, ότι βρέφος άωρον εκ μητρικών άγκαλών, ώσπερ στρουθίων επέτασας. Ψ τέκνον, τίς ποτε μή στενάξει βλέπων σου το πρόσωπον ευμάραντον, το πριν ώς ρόδον τερπνόν».

Από άλλοι παπάδες ο Παπα - Κυριάκος κι ο Παπα - Θεοδωρής ο Σφοντύλας δίνουσε στην αρχή μια αποκρουστική εικόνα της άμαρτίας. Ο ένας ο Παπα - Θεοδωρής ο Σφοντύλας δίνει την εντύπωση πώς κλέβει τις λειτουργίες (τα πρόσφορα) και τις στέλνει στο σπίτι του, απ' την πόρτα του Ιερού, παρά τη συμφωνία πούχε κάνει με το συνεφημέριό του να μοιραστούνε τίμια τα πρόσφορα, κι ο Παπα - Κυριάκος θα πήγαινε να λειτουργήσει στην έξοχή, να κοινωνήσει τούς βοσκούς και τούς βουνίσσιους. Η συμφωνία ήτανε να μοιραστούνε τα έσοδα και της ένορίας και του βουνοϋ. Ο Παπα - Κυριάκος επειδή δεν έμπιστευότανε το συλλειτουργό του άφησε να τον παραφυλάει το γιού του το Ζάχο. Αυτός τον πληροφόρησε λαχανιασμένος πώς ο Παπα - Σφοντύλας κλέβει τα πρόσφορα. Και τότε ή άμαρτία γίνεται άκόμα πιο αποκρουστική. Ο Παπα - Κυριάκος ακούοντας τέτοιο μαντάτο την ώρα που έψελνε το «δεϋτε λάβετε φώς», στο ξωκλήσι τ' Άη Δημήτρη, την ώρα που ο κόσμος περίμενε την Ανάσταση, άλησμονά το χρέος του, άφησά το μυστήριο, χάνει απ' τα μάτια του και το Χριστό και τούς πιστούς του, παρατά το ιερό και τρέχει να πιάσει τον Παπα - Σφοντύλα, τον κλέφτη, που τούτρωγε μπαμπέσικα το μερδικό του.

Αν τα πράγματα ήτανε καθώς δείχνανε από μιās αρχής ο Έωσφόρος θαχε νικήσει πέρα για πέρα, κ' οι δυο παπάδες θάτανε όργανά του. Αμάρτησε βαρεία ο Παπα - Κυριάκος, και επειδή τέτοιαν ώρα είχε το νοϋ του στα πρόσφορα και γιατί κυνηγόντας τα, παράτησε το μυστήριο κι έτρεχε τρέμοντας μη χάσει τα κερδισμένα. Έγωϊσμός, πρόσδεση στα γήινα, ολοκληρωτική υποταγή του πνευματικού στο σαρκικό. Η άμαρτία όμως δεν τον είχε κυριέψει. Καθώς έτρεχε άκουσε το νερό που κυλούσε από έναν νερόμυλο και θέλησε να ξεδιψάσει. Καθώς όμως έσκυψε να πιει και πριν βρέξει τα χείλη του, έννοιωσε το βαρύ του ξεστράτισμα. Ο μονόλογός του είναι χαρακτηριστικός:

«—Έγώ έχω να λειτουργήσω και πίνω νερό;

»Και δεν ήπιε.

»Τότε ήλθεν εις αισθησιν.

»—Τί κάμνω εγώ, είπε, που πάω;

»Και ποιήσας το σημεϊον του σταυρου

»—Ήμαρτον, Κύριε, είπεν, ήμαρτον! μη με συνερισθής.

»Έπανέλαβε δέ:

»—Εάν εκείνος εκλειψεν, ο Θεός άς τόν... συγχωρέσει...

»...κι' εκείνον κι' εμέ. Έγώ πρέπει να κάμω το χρέος μου...

»Ήσθάνθη δάκρυ βρέχον την παρειάν του.

»—Ψ Κύριε, είπεν δλοφύχως, ήμαρτον, ήμαρτον!

»Συ παρεδόθης διά τας άμαρτίας μας και ήμεις σε »σταυρώνομεν κάθε μέρα.

»Και έστράφη προς τον άνήφορον σπεύδων να »επανέλθη εις το παρεκκλήσιον όπως λειτουργήση.

»—Και ήθελα να πιω και νερό, είπε, δεν είμαι »άξιος να λειτουργήσω. Άλλά πώς να κάμω; Δεν πρέπει να μεταλάβω. Θα λειτουργήσω χωρίς μετάληψη, »δεν είμαι άξιος!... »Δεϋτε του καινού της άμπέλου »γεννηματος!» Έγώ άξιος δεν είμαι!

»Και έπέστρεψεν εις τον ναόν, όπου μετ' αγαλλιά»σεως οι χωρικοί τον είδαν. Έτέλεσε την ιεράν μυστα»γωγίαν και μετέδωκεν εις τούς πιστούς, φροντίσας »να καταλύση διά στόματος αυτών όλων το άγιον ποτή»ριον. Αυτός δεν εκοινωνήσε, επιφυλαττόμενος να το »είπη εις τον πνευματικόν και πρόθυμος να δεχθή τον »κανόνα».

Και περιγράφοντας το γυρισμό του Παπα - Κυριάκου ο Παπαδιαμάντης και την αντίμασή του με τον Παπα - Σφοντύλα γράφει:

«Ο Παπα - Κυριάκος έδωκε πλήρες εις τον συνε»φημέριόν του το από της έξοχής μερίδιον, και ούτε »κατεδέχθη να κάμη λόγον περι της υποτιθεμένης κλο»πτης. Έν τούτοις ο Παπα - Θεοδωρής οικοθεν τώ είπεν, »δτι το εκ της ένορίας μερίδιόν του ευρίσκετο εν τή »οικία αυτού, του Παπα - Θεοδωρή. Έκρινε καλόν, »είπε να μετακομίση διά της έξωθύρας του άγιου Βή»ματος οίκαδε και τα δύο μερίδια, διά να μη βλέπουν »τινες τών άγαν επιπολαίων και γλωσσαλγώσιν, ότι οι »ιερείς διήθεν έχουν πολλά εισοδήματα. Ο κόσμος ξι»πάζεται, είπεν, άμα μās ιδει μια καλή μέρα να πάρου»με τίποτε λειτουργίες, και δεν συλλογίζεται πόσες »έβδομάδες και μήνες παρέρχονται άγονοι».

Η αρχική εικόνα της φοβερης άμαρτίας σβύνει κι ένα φώς διαπερνά τη μαύρη πυκνή νέφωση, σαν άχτινοβόλο όχημα, που διαλύει το ζόφο. Τούτος ο διά»λογος του Παπα - Κυριάκου με το άόρατο θείο, την ώρα που είναι βαρύτατος φταίχτης μπροστά του, ξε»περνά σε τραγικότητα και τούς τραγικότερους στί»χους της Άττικής τραγωδίας. Στην απλότητά του, την καθαρότητα νοϋ και καρδιάς ανήκει στους λόγους «τους εκλάμποντας εν τοις πέρασιν». Η μετάνοιά του είναι πιο δυνατή απ' την άμαρτία του. Απ' την ξόθυρα της κόλασης μετατοπίζεται και σιμώνει την παραδείσια περιοχή σαν άθλοφόρος «μμοίμενος τον ίδιον Δεσπό»την» και μεταλλάζει, κι από καρπός ώρμος να πέσει στην έξουσία του Έωσφόρου, γίνεται πτωρός εν γνώ»φω φαινός λάμπων φαιδρώς».